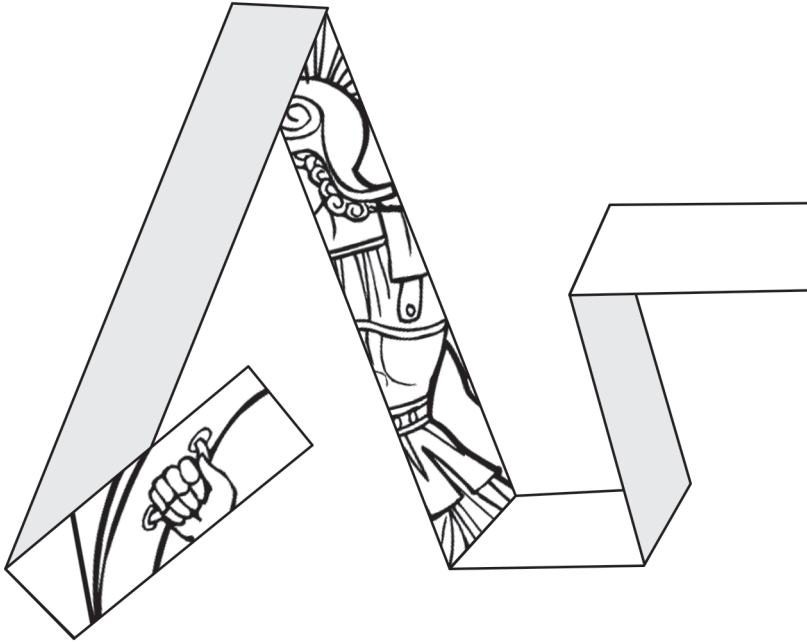

ВЕРА МУТАФЧИЕВА

АЛКИВИАД

ВЕЛИКИ

Издателство Жанет 45

е носител на националните награди:

Христо Г. Данов – за принос в националната книжовна култура:

в категория *Българска художествена литература* (2002);

в категория *Издание за деца* (2007);

в категория *Разпространение на българската книга* (2011)

Златен лъв на Асоциация *Българска книга*:

за цялостен принос в издаването на съвременна българска литература (2002);

за оформление и полиграфическо изпълнение (2005);

за динамична културна и издателска политика (2014);

за най-добър издателски проект (2016);

за цялостна политика и забележителни постижения в изданията за деца

(2017)

Константин Константинов – за принос в книгоиздаването за деца (2005)

и Наградата на ЮНЕСКО – Първи световен конкурс по дизайн на книгата, Франкфурт (2003)

© Вера Мутафчиева, автор, 2024

© Иван Николов, редактор, 2024

© Люба Халева, художник, 2024

© Издателство Жанет 45, 2024

ISBN 978-619-186-918-3

На Владимир

ЧАСТ I

I

Необикновено огненоалено петно беше се появило сякаш отникъде в подножието на амфитеатъра и почна бавно да превзема стъпалата.

Зъл спомен или зло знамение? Точно век – откак Атина уби своя последен тиран – Съветът бе забравил за аленото. Снежено до мътно бяло, множество оттенъци на пръстта – нарочно безцветни биваха наметките на петстотин мъже, въплътили атинската демокрация.

Тия мъже осъмваха в амфитеатъра, при все че пренията тук захващаха късно утрин. Тия мъже носеха отговорност за народовластието и държавата, безсънна отговорност, която ги пъдеше от дома им.

Те пристигаха заедно с дрезгавината, идеха в прибрано, но все пак издаващо се достолепие, което сядаше при тях, помежду им, за да устои на отровни вести, на тежки спорове и егейски пек до надвечер. Върху тия петстотин почиваше доверието на Града – най-първия от елинските градове, призван да обедини под мъдрата си власт пъстрия, разпилян като зряло глухарче космос на Елада.

Поне половината от петстотинте бяха потомци на древни родове, водили Атина за разни юзди – юздата зависи от времената. Днес те говореха от името на атинския

демос, кълнях се в неговото добро, предугаждаха всяко покушение срещу народовластието. Бог Зевс може би знаеше що се крие под примиреното безцветие на такива народни избраници, но отвън то изглеждаше убедително.

Предизвикателният крясък на онова алено все още се издигаше по стъпалата. Зората изтръгна из съня горния ръб на амфитеатъра. Там той припламна ослепяващо мраморен, докато в дъното му мътната синилка се сгъсти. Из нея едва видимо плуваха по-светли или по-тъмни от мътилото сенки – недопробудените държавни мъже. Над огромната каменна чаша плющеше утрото в пълна сила, а аленото петно се изкачваше и изкачваше, сякаш примамено от безвъздушната заря.

– Не сънуваме, нали? – обърна се Никий към Тимона, млад, жилав клон от стар род.

Самият Никий бе петдесетгодишен. Него избираха и преизбираха като стратег заради стари бойни заслуги, а също и за ненадминатата му дарба да бави нещата. В обществените дела, където всяка припряност докарва многопластов трус, такива хора нямат цена.

– Не сънуваме, надявам се – повтори той, понеже Тимон се направи, че не чува въпроса му.

– Излишно! – процеди Тимон. И като изтърва твърде напрели заключения, додаде: – Как не ще да разбере, че това не извежда никъде!

– Кое? – изиска повече яснота стратегът.

– Това, изобщо... Съвсем всичко, което той върши или нехае, което крещи или беззвучно наглася, за да се добере.

– А ти вярваш ли?

Въпрос, твърде присъщ на един Никий, който, освен че умееше да бави, бе научен и да не вярва.

– Нему ли! – непредапливо високо възнегодува Тимон.

– Защо нему? Вярваш на мълвата, а тя ражда митове.

– Самото раждане на мит е достатъчна опасност, мисля.

Никий неопределено замълча. Той се сети защо мъжете от Съвета отбягваха Тимона; както всеки, който има много за изкупуване (а Тимон изкупваше греховете на брат и втори братовчеди спрямо демокрацията), младият аристократ се престараваше пред нея чрез подробна бдителност. Тимон далекогледо съзираше врагове на боговете, на демоса и на държавата там, където потомственият народ щедро недовиждаше, вземайки зловредните кълнове просто за нечия грешка.

– Митът е чернозем за всяка тирания – предупреди Тимон. Сетне притисна стратега с пряк въпрос: – Нима бащите на атинския демос не се догаждат, че отраства вълк в сред стадото?

– Нека не забравяме – съдържано възрази стратегът, – че оня, когото ти нарече вълк, е син на Перикла, бащата на атинската държава. Ще рече: Алкивиад и Архе са родствени.

– Храненикът не бива същи син – процеди Тимон.

– Вярно. Той е повече от син. Не роден, ами подбран.

Тимон с рядката брада и цял в сиво се дръпна като заплют. Тимон се плашеше от приказки за родство, защото бе богат на роднини, излагащи неговата бдителна чистота.

– Уви, достопочтени Никие – побърза той да приключи. – Митът е овладял и тебе. Прости, но горчивият ми дълг на гражданин беше да те предупредя.

Старият войник изви глава, за да проследи къде ще завърши реенето си онова алено. То наистина запръ о ръба между мрамор и небе – граница между човешко и божествено. То стихна за миг, сторил се на петстотин мъже предълъг.

Вятърът, който цяла нощ слиза от Атина към Пирея, все още не беше паднал пред изгрева. Вятърът пърполеше в алената мантия със златошити поли. Тя се стичаше от плещите по гърба на млад светъл атлет – още по-светъл го правеше зората, кацнала върху мраморния корниз, зората сякаш не искаше да снизходи до Петстотинте, дано задържи в сияйна прегръдка едничък Алкивиад.

Алкивиад ѝ се отдаваше. Тъкмо – на зората; за кого иначе би била усмивката му, отправена към небе и изгрев, високо над каменния потир, където като лепкаво тесто втасваха недоумение и неодобрение, отделяйки мехурчета смраден шепот:

– О, това е прекалено!

– Прекален е той винаги и изцяло...

– Още дете, плачех, когато гледах слаб актьор.

– Боя се, че този е добър.

– Добрият не губи мярка.

– Мярката... О, къде я! Безмерна сивота е приспала гледците ни, щом вече ни се мае свят от едно алено петно.

– Тихо! Хипербол надава ухо към нас...

– Вярно ли, че жена му поискала развод? Алкивиадовата, искам да кажа.

– Възможно. При нейното богатство ще си позволи и развод.

– Натърпяла се е на тъй чудовищна безнравственост.

– Друга на нейно място ще се забавлява, той го прави забавно.

– Комедиант, викам ти.

– Че какво, ако не комедианти, заслужава този огладен от пошла употреба театър, където разиграваме демокрация?

– Тихо! Ламах ще чуе.

Тишина.

Над нея, сбрал до последния петстотин погледа, Алкивиад се отпусна върху най-горния амфитеатрален ред. Тъй че багреницата му да се стеле поне три стъпала под него, а застъпниците на народа да имат пред очи Алкивиадовата алена изключителност.

II

– Граждани на Атина! – проеча гласът му над възврения от досада и пладнешки пек Съвет.

Вече шести час Петстотинте слушаха гласове. На припреди вестоносци, които съобщаваха как подвластните острови и пристанища славословели Града – тяхна метрополия; как тамошните управници се задъхваха от вяност към Атина. Други вестоносци обаждаха, че Спарта и Пелопонеският съюз изобщо с мъка се лекували след войната, а трети бойко обрисоваха колко радостно се съземала от тази война Атика – жътвата ѝ била незапомнена, сякаш богиня Деметра награждавала Града за неговите справедливи борби.

Порой, потоп от думи... Дванадесетмина вестители всъщност пееха мелодия, съставена от всички звуци на лъжата. Тъй като властниците приемаха за истина само желаната лъжа, вестителите бяха свикнали нещо да налучкват желанията им.

Ония от Петстотинте, благородно остарели върху мраморните скамейки, докато Градът чрез писклива и кървава родилна мъка преминаваше от тирания към народовластие, без грешка разпознаваха лъжите. Политическият живот беше ги научил, че нещата биват или верни, или приятни.

Само законните деца на народа – един Хипербол например – вземаха театъра за правда. Хипербол и днес изслуша с открито сърце дванайсетте вестители. Той беше овластен едва преди няколко години, а зад гърба му призрачно се вълнуваха мъртви от безпрогледен труд и недоимък поколения, лишени от обществено право полухора. Техният син и внук Хипербол преглъщаше властта като сладко опиянение или горчива отговорност, вместо да изучи състава ѝ.

Един Никий пък, побелял в събрания и съвети, изобщо не чуваше днешните вести, ами убиваше деня, наблюдавайки Хипербола с неговите изблици и отклици. За Никий хиперболоподобните бяха нови – доскоро неучастващи – елементи от играта, които старият стратег опознаваше, за да предвари възможни изненади от тяхна страна чрез някой вехт, но безотказен ход.

Никий не слушаше лъжовните вестители, понеже без донесения или доноси сам отгатваше истината. Той сякаш виждаше от разстояние йонийските пристанища, поръсените из Егея острови, където благородници и народ уж славословели върховната доброта на Атина. Стратегът неведнъж бе посичал бунта на ония, чиято независимост Градът силом обсеби; Никий бе откривал по-могъща от смъртта ненавист в зениците на обречени метежници. Потомството на пролята от атински нож кръв винаги ще изпитва неугасима злоба спрямо Атина.

Никий познаваше издъно Спарта, природния съперник на Града. Не него биха излъгали как все още зеели спартанските рани. Спарта – бе уверен военачалникът – е непобедима, както и Атина, както вечната необходимост да си търсиш и откриваш враг, да живееш чрез ударите, които му нанасяш, и да умреш от удара, който ще ти нане-

се той. Както Атина, тъй и Спарта бавно се изправяха след десетгодишната война – дузина битки и хиляди мъртви, все пак неуталожили съперничеството между двата първи града на Елада, не изменили равновесието им. Братоубийство, при което ни атиняни, ни спартанци поумняха. Тази упорита глупост Никий смяташе за основна черта на съвременниците си.

Под отегчения му поглед тя избиваше в поривите на Хипербол например или пък в излишната пурпурност на Алкивиада.

– Граждани на Атина! – силно повтори ораторът.

Никий се вслуша: човек никога не бе сигурен какво ще му донесе днешната реч на Алкивиад. Алкивиад нарушаваше правилата на всяка игра дали от това, че му бяха неизвестни, дали от немара към тях, или от претънкото им познаване – то иде през старата излиняла и избистрена кръв. Само много умел играч се чувства тъй побратимен със случайността, че залага на сляпо, притворил клепахи.

Тук старият войник си спомни битката за Потидея, когато чумна редушка подпали стана на обсадителите. Тогава Никий се смири пред бъдещето, което изглеждаше неизбежно; поражение на атинската войска, изгнание за проваления ѝ стратег. Той мълчаливо бе яздил посред своите заразени от чума и ужас бойци, сподирян от злия си жребий.

Наоколо му безумно се препъваха хоплити, свирепееха скъсали юзда коне. Тук-там – по някой конник. А върху едно добиче – дори двама. Почти младият по онова време софист Сократ бе праметнал през седло ранения млад свой другар Алкивиада.

Може би смъртно улучен, та несвестен на вид, Алкивиад внезапно беше оживял – оживи го съдбоносното за

изхода на обсадата налудничаво бягство. Той се изтръгна из хватката на Сократ, скочи наземи и с викове принуди бегълците да го чуят.

Там, сред трупове и пълзяща зараза, новобранецът бе произнесъл слово – образец на красноречие, – което накара атиняни да се засрамят от себе си. Свели глави, мъжете, дето можеха да бъдат бащи на Алкивиада (а баща той от детство нямаше), тихомълком се върнаха по стъпките си.

Наскоро последва победата на Атина над Потидея.

Така опитният, съвестният стратег Никий не само не беше изгнан, но и – преизбран, макар че го подозираха в необич към демокрацията. Той бе извел първото действие от Пелопонеската война до приемлив за Града свършек; подир още няколко действия с двусмислени развързки Никий поднесе на Атина мир, твърде навременен, понеже тя изнемогваше до пълен задух с малокръвие: Никиевия мир.

Малцина военачалници са свързали името си с толкова желано благо. Никий се гордееше със своя мир – бе охладил опустошителното настървение между Атина и Спарта; подобни заслуги историята не забравя.

– Граждани на Атина! – Алкивиад потрети обръщението си, като оставяше немалък промеждутък тишина от първото до второто и от него до третото.

„Пак уловка, научена при Сократа!“ – раздражни се Никий, комуто всяка софистика бе противна. Той не осъзна, че и него – заедно с още петстотин мъже – приковаха нащрек двете майсторски забити острия тишина, които се врязаха в потока от бърбровост.

– Мирът, научаваме – поде Алкивиад меко и ласкаво, – мирът, дарен ни от боговете чрез благословената

ръка на достойния Никий, вече оздрави изранената гръд на родината; плодородие, покой и ред владеят Атика. Бащите и децата ни се радват на мир, атински граждани, но ние – разумът, съвестта на Града – нямаме туй просто право. Наш дълг е да предложим на народа начертаните за неговия утрешен, по-честит от днешния ден.

И ето, аз разсъждавам така – продължи ораторът: – Никиевият мир ли е оня, заради който Атина цяло десетилетие самоотвержено и величаво се бори, принасяйки драгоценни жертви? Не! – отговарям си след мъчителен размисъл. – Та нали нашите десетгодишни битки целяха победа, която да осигури за Атина без-ус-лов-но господство над островите и пристанищата на Егея, победа, която завинаги би отървала Атина от вредното за търговията и мореплаването ни съперничество на Пелопонеския съюз, насъскван от Спарта.

Ние се борихме за такъв мир! – тържествено подчерта ораторът. – Той би прилягал на Атина както златовезан плащ на триумфатор. Той би я утолил както купа кипърско вино – атлета, олимпийски първенец. Всеки друг мир за нас ще бъде неприличен и негоден, ще ни стяга, сякаш умаляла дреха.

Достойни бащи на народа! – издигна предизвикателно глас Алкивиад. – Всеки мъж трябва да носи знака и израза на своето мъжество. А ние повихме Атина в пелени и я залюляхме с приспивна песен. Защо? За да цъфтели мирно маслините и да класели тихо житата. Но вие знаете, че Атика никога не е изхранвала чедата си – препостна е земята ни за нашия размах. Ние живеем от добива на Тракия и Йония, така е било, откак Атина излезе из детство. А как ще търгуваме с далечни земи, ако всички пристанища по Егея не ни бъдат подвластни? Не бихме воювали десети-

летие, ако можехме и без война. За какво бе тя, щом Никиевият мир просто ни върна там, където бяхме до войната? За какво – неизразимите страдания, за какво – пролятата атинска кръв, за какво...

Гласът се издигаше все по-напрегнато, сякаш ще се скъса струна от лирата на трагически хоревт; сякаш демонни обсебиха оратора – така се хвърли той срещу опасността, която трябваше да избухне след думите му.

„Не може да бъде!“ – Никий си помисли, че сърцето му ще се пръсне от изненада.

Вече пет години атиняни славеха мира всеки ден – дните им бяха низ благоуханни шествия и богомолни приношения пред светилищата. Въпреки измамната песен на разни вестоносци, Съветът угаждаше, че не пет, ами още десет години са потребни, за да се забрави кървавото, чумавото, огненото десетилетие и да израстат до мъже сираците на тъй много загинали.

„Безумец!“ – установи старият войник. След като преодоля изненадата, в която беше го тласнал Алкивиад, Никий се посъвзе: „Не, нелепо е, немислимо е, изключено! Още сега Петстотинте ще се нахвърлят върху окаяника, ще затиснат устата му, ще го овържат. Сетне Съветът ще предложи присъда за изгнание – нали хелиастите наказват всекиго, произнесъл макар пред наложницата си „вой...“. (Не смея да изговоря и наум страшната дума.) Какво ти изгнание! Алкивиад ще бъде посечен преди залез.“

Никий вдигна очи към небето: до залез оставаха четири часа. Достатъчно, за да се изкаже обвинителят, да гласува съдът, да бъде обявена и изпълнена една присъда, която не търпи отлагане.

„Безумец! Намери си го сам“ – трепна жал у Никий, когото същият оратор някога бе спасил от исторически

позор. Но политикът у него веднага съобрази: предстои събитие! То не биваше просто да премине покрай Никия; Никий бе длъжен да го поведе, преведе и изведе. Именно понеже всички помнеха колко много той има да благодари на Алкивиада, сега трябваше отривисто да се отрече, за да избегне възможни намеци, улики в близост с престъпника.

– Искам думата! – преди да довърши тези съображения, викна стратегът.

– Има я все още Алкивиад – отби го председателстващият архонт.

– Граждани на Атина, спрете това безумие! – въпреки забраната изкрещя Никий.

И си седна. Той знаеше, че крясъкът му ще бъде запомнен или пък сам би напомнил как първи от Петстотинте даде отпор на врага. А че Алкивиад ще бъде обявен за враг на народа още тук – в това Никий не се съмняваше.

Но Алкивиад сякаш бе чакал вика му. Той обърна към стратега онова до болка (болка от завист, от унижено преклонение, от ужас пред тлението и преходността на човека) прекрасно лице. Него възпяваха атинските поети, него прерисуваха с цветни слова атинските актьори. Не човешко, а божествено лице, то натрапливо се повтаряше в творбите на атински майстори, като че ваятелите, веднъж допуснал до очи съвършената хубост, вече не смогваше да я обуздае, та тя напираше въпреки волята му да намери уж ново, а всъщност все същото си възплъщение, оживяло из мъртвия камък.

Атиняни отначало се примириха, а сетне и навикнаха, че докато бъдат на свят ваятелите, познали Алкивиада, всички техни творби докрай ще повтарят него – образеца на телесно съвършенство.

Сега Алкивиад извърна лице към Никия.

– Достойни ми учителю в бойните дела! – произнесе той скръбно. – Историческа обида е един виден стратег да се обвърже пред потомството с... мира. Защо историята не те съчета с коя да било от немалкото ти победи? Никиев мир!... Поколенията с право ще запитат: „Кой е бил този Никий? Вестител? Пратеник? Архонт?“. И ще те изобразят със свитък – а не на кон и с меч в ръка. Не е ли несправедливо?

– Все пак това е пътека към историята, ако ли не широк път! – непредпазливо се подложи Никий. – Колцина от нас тя изобщо ще спомене? Никого – от великия Перикъл насам.

– Грешиш, прощавай, учителю! – с мекото коварство на замижала пред скок пантера промълви Алкивиад. – За пример, че не единствен Никий след Перикла ще остане в спомена на Атина, кажете му, граждани, с кой израз свързвате вие, децата и дори робите ви моето име.

– Където е Алкивиад, там е и победата!!! – изреваха из едно гърло поне двеста от Петстотинте.

– Благодаря, благодаря ви дълбоко, атиняни – сведе прекрасна глава ораторът. Неговите дълги руси къдри тъй ниско скриха челото му, че никой не видя усмивката на Алкивиад. Само тя бе некрасивото у него. Някаква ранна тлен, предвестник на гниене от проказа – върху гладкото мраморно златисто съвършенство.

СЪДЪРЖАНИЕ

Част I	7
Част II	89
Част III	177
Част IV	251
Част V	323
Епилог	378

Вера Мутафчиева
АЛКИВИАД ВЕЛИКИ
Роман

Българска
Трето издание

Редактор *Иван Николов*
Художник *Люба Халева*
Коректор *Мила Томанова*

Формат 60/90/16
Печатни коли 24.75

Предпечатна подготовка:
Студио Стандарт ЕООД – Пловдив, тел. 032/60 90 50

Печат: Полиграфически комплекс Жанет 45 – Пловдив
бул. „Ал. Стамболийски“ № 9, тел. 032/60 90 90

Издателство Жанет 45 ООД – Пловдив
бул. „Ал. Стамболийски“ № 9
тел. 032/60 90 90; факс: 032/60 90 60
www.janet45.com

ISBN 978-619-186-918-3